TARIQ RAMADAN

ISLAMUL

PRINCIPII. RITUALURI. EVOLUȚIE. PROVOCĂRI

Traducere: Andra Ramona Dodiță

NICULESCU

Cuprins

MULȚUMIRI 9

INTRODUCERE 12

NOTA AUTORULUI 16

NOTA TRADUCĂTORULUI 17

CAPITOLUL 1
Istorie 21

MUHAMMAD: NAȘTEREA UNEI RELIGII 23

DUPĂ MOARTEA PROFETULUI 36

RELIGIE, FILOSOFIE ȘI CIVILIZAȚIE 44

CAPITOLUL 2
Principii de bază 47

MESAJUL 49

TEXTELE: CORANUL ȘI *HADITH*-UL 62

SEMNIFICAȚIA TERMENULUI „ISLAM" 70

UN DUMNEZEU UNIC ȘI INDIVIZIBIL 75

DIVERSITATEA ȘI TRADIȚIA MONOTEISTĂ 79

CREAREA OMULUI ÎN VIZIUNE ISLAMICĂ 87

DEMNITATEA UMANĂ 92

CAPITOLUL 3
Credință și practică 99
STÂLPII CREDINȚEI 101
STÂLPII ISLAMULUI 110
SPIRITUALITATE ȘI ETICĂ 151

CAPITOLUL 4
Calea 163
ŞARIA 165
JIHADUL 176
SOCIETATEA 184
OMENIREA ȘI MEDIUL 203

CAPITOLUL 5
Provocări contemporane 211
TRECUT ȘI PREZENT 214
CITIND TEXTELE 227
PROBLEMA FEMEII ȘI A BĂRBATULUI ÎN ISLAM 235
ÎN SOCIETĂȚILE MAJORITAR MUSULMANE 247
CA MINORITATE 258

CONCLUZIE 273

ZECE LUCRURI PE CARE CREDEAI CĂ LE ȘTII DESPRE ISLAM 277

LUNILE CALENDARULUI ISLAMIC 291

GLOSAR 293

NOTE 307

CAPITOLUL 3

Credință și practică

Islamul este o religie al cărei set de credințe (*'aqīda*) și practici rituale (*'ibādāt*) sunt extrem de clare și de precis codificate. O renumită tradiție profetică, considerată a fi de cel mai înalt grad de autenticitate, relatează că Arhanghelul Gavriil însuși a venit să-l chestioneze pe Muhammad pentru a confirma principiile de bază ale islamului: cei șase stâlpi ai credinței (*arkān al-imān*), cei cinci stâlpi ai practicii rituale (*arkān al-islām*), la care s-au adăugat și onestitatea și excelența în credință (*al-iḥsān*). Aceste teme centrale, împreună cu obligațiile și interdicțiile de factură socială, definesc, în întregime, islamul ca religie.

Stâlpii credinței

Tradiția profetică relatează că Arhanghelul Gavriil i-a cerut lui Muhammad să-i spună elementele credinței, pentru a confirma că Mesajul a fost transmis și primit corect. Muhammad a răspuns: „Credința înseamnă să crezi în Dumnezeu, în Îngerii Săi, în Cărțile Sale, în Trimișii Săi, în Ziua de Apoi [întâlnirea cu Dumnezeu] și în destin, cu bune și cu rele."[1] Credința musulmană constă, prin urmare, în credința în tot ce face parte din ordinea invizibilă și deseori misterioasă, pe care credincioșii trebuie să o

accepte în inimile lor, în speranța că o vor experimenta la nivel spiritual.

Ordinea enumerării din *hadith*, de la stâlpii vizibili ai credinței și ai onestității – stâlpii practicii rituale – la cei invizibili, pare să fie concepută pentru a face prezența invizibilă a lui Dumnezeu „vizibilă" pentru mintea și inima omului. De dragul clarității, acest capitol începe cu stâlpii credinței care, la rândul lor, dau sens și claritate ritualurilor aferente practicii islamice.

DUMNEZEU

Primul stâlp este credința în Dumnezeu, Care este unic, Căruia nu I se poate asocia nimic, Care nu dă naștere și nu a fost născut și Care nu poate fi nici văzut, nici definit. „Nimic nu este asemenea Lui! El este Auzitorul, Văzătorul!" (42:11). Omenirea nu poate spune despre Dumnezeu decât ceea ce Dumnezeu a dezvăluit despre Sine. Credincioșii trebuie să depună toate eforturile să se apropie de El, iubindu-L și supunându-se legilor Sale revelate. Unicitatea lui Dumnezeu este principiul fondator al islamului. În termenii credinței, aceasta ia forma unei meditații sau a unei adorații care poate fi experimentată la mai multe niveluri.

În primul rând, reflectând asupra numelor și atributelor divine ale lui Dumnezeu – *tawḥīd al-asmā' wa al-ṣifāt* – credincioșii se pot apropia mai mult de Dumnezeu. Apoi, recunoscându-i Ființa și Milostenia (așa cum se manifestă în Creație), un dar care abundă în semnele bunătății Sale infinite: *tawḥīd al-rubūbiyya*. Și, într-un final, printr-un efort personal de a lupta împotriva oricărui lucru care poate tulbura sau bulversa credința în Dumnezeu și în unicitatea

sa asociindu-i Acestuia alți zei sau porniri lumești precum sinele, bogăția sau puterea. Acestea sunt formele explicite și implicite de idolatrie, păcatul suprem – numit *shirk* – de care ființele umane trebuie să se elibereze. Aceasta este a treia formă de Unicitate divină, *tawḥīd al-ulūhiyya*.

Toți ceilalți stâlpi ai credinței și ai practicii rituale gravitează în jurul acestei axe centrale. Prin urmare, aceștia sunt fie consecințe ale credinței în Dumnezeu sau mijloacele prin care oamenii pot experimenta credința așa cum aceasta ar trebui experimentată, în mod ideal, atașându-se de Ființa Sa și obținând acces la refugiul păcii și siguranței născute din darul sinelui lor către Dumnezeu. Cuvântul arab *al-imān* nu înseamnă doar credința exprimată printr-un act de „credință în Dumnezeu", rădăcina sa, *a-ma-na*, evocând și ideea de loc sigur, pașnic și de împlinire. A crede în Dumnezeu înseamnă, deci, a intra în pacea Sa.

ÎNGERII

Asemenea Profetului în tradițiile sale, Coranul face frecvent referire la lumi locuite de ființe invizibile. Două tipuri de ființe trăiesc, influențează și interacționează cu viețile oamenilor: îngerii, ființe de lumină, care trăiesc preamărindu-l veșnic pe Dumnezeu, unii dintre ei având misiuni precise în ordinea cosmică și *djinnii*, ființe de foc, care pot alege (asemenea oamenilor) să încalce poruncile divine – aceștia pot face atât bine cât și rău și pot lua diferite forme. Uneori, aceștia pot chiar să posede un om. Cel de-al doilea stâlp al credinței recunoaște că universul abundă în viață și energie mai presus și dincolo de elementele vizibile ale Creației. Îngerii se află în imediata apropiere a fiecărui om, în casele noastre, în univers, unde – aflați mai sus de

ordinea vizibilă – aceștia fac parte din corul divin care preaslăvește gloria lui Dumnezeu.

Privind din această perspectivă, islamul nu face decât să reitereze, cu elocvență, ceea ce tradițiile iudaică și creștină au susținut de mult cu privire la existența îngerilor, începând cu Arhanghelul Gavriil, al cărui rol istoric a fost acela de transmițător al Revelațiilor. Credincioșii trăiesc cu și în prezența îngerilor, dintre care doi – Îngerul Scrib și Îngerul Morții – îi însoțesc, îi păzesc și au diverse roluri.

Credincioșii sunt chemați să salute ființele vizibile și invizibile din întregul univers, cum este și exemplul salutului musulman *salām 'alaykum wa raḥmatu l-llāhi wa barakātuhu* (Pacea, mila și binecuvântarea lui Dumnezeu fie cu voi), o urare care poate fi făcută atât oamenilor, cât și îngerilor și *djinnilor* buni. Îngerii apără, privesc și, deseori, inspiră. Lumea invizibilă, experimentată fie în vis, fie în viața reală, îl poate aduce pe om mai aproape de sensul vieții. Atât în viața musulmanilor de rând cât și în cea a marilor mistici, aceasta are rol de aducere-aminte, de avertisment.

Djinnii sunt un subiect popular în multe dintre țările musulmane. În unele țări, înțelepciunea convențională, deseori normalizată, reflectă o obsesie pentru blesteme și pentru practica vrăjitoriei și a magiei negre. Această superstiție periculoasă îi poate face pe oameni să-și neglijeze responsabilitățile reale. Nu doar că astfel de practici sunt în totală opoziție cu primul principiu al credinței într-un Dumnezeu unic, Căruia nu I se poate alătura nimic, însă consecințele spirituale și psihologice ale unor astfel de acțiuni trădează însuși scopul credinței, acela de a scăpa lumea de idoli. Prin denaturarea Mesajului, indivizii de genul acesta iau asupra lor superstiții care îi fac slabi, neputincioși, veșnice victime ale forțelor întunecate.

CĂRȚILE

Musulmanii nu sunt chemați să creadă doar în Revelația finală, Coranul, ci și să recunoască Textele de dinaintea sa: Tora și Evanghelia, Psalmii lui David și Sulurile (*ṣuḥuf*) lui Avraam. Există Revelații cunoscute și există altele, necunoscute, de la o dată anterioară ultimei Revelații, însă originalele tuturor celorlalte fie au dispărut, fie au fost modificate sau falsificate. Credința în Cărți le oferă credincioșilor o perspectivă unică asupra istoriei sacre, în mod particular, dar și asupra semnificației istoriei, în general. Textele demonstrează faptul că Dumnezeu nu a abandonat niciodată omenirea și că, la intervale neregulate de timp, Acesta a trimis Mesaje menite să le reamintească oamenilor despre sensul vieții, legătura lor cu Dumnezeu și faptul că, într-un final, se vor întoarce la El. Cărțile Sale clarifică și faptul că adevărul Său nu este deținut în exclusivitate de o singură religie și că Adevărul (Dumnezeu) a fost exprimat în mai multe feluri.

Diversitatea Mesajelor de-a lungul timpului invită religiile să coexiste în prezent, recunoscând sursa lor unică și comună. Recunoscând Cărțile Revelate, oamenilor li se reamintește că au nevoie să fie îndrumați și călăuziți, căci rațiunea, de una singură, nu este suficientă. Aceasta poate explica lumea, însă nu va putea niciodată să explice viața. Prin urmare, oamenii se află mereu în căutarea sensului, așa cum îl transmit Cărțile. În același timp, aceștia au avut permanent acces la sensul transmis de Revelații de-a lungul istoriei. La fel cum prezența îngerilor adâncește semnificația relației cu spațiul, așa și Cărțile Revelate conferă mai multă profunzime istoriei. În ultimă instanță, ambele sunt

indisolubil legate de Dumnezeu, Cel care a creat spațiul și timpul, cel Care există mai presus de spațiu și de timp.

TRIMIȘII

Credința în trimiși este un stâlp esențial al credinței musulmane. În acest sens, există câteva învățături importante bazate pe recunoașterea tuturor trimișilor și profeților. Prima dintre acestea este că toți trimișii au fost simpli oameni, fără să aibă atribute divine sau să fie „fii ai lui Dumnezeu". Mulți dintre cei 120 000 de profeți care apar menționați în tradiție nu ne sunt cunoscuți și de aceea este bine să fim prudenți atunci când discutăm despre primele religii. Coranul menționează douăzeci și cinci de trimiși și profeți, printre care și cei care s-au remarcat pentru răbdarea și perseverența lor (*ulū l-'azm*) precum Noe, Avraam, Moise, Iisus și Muhammad. A crede în misiunea lor înseamnă recunoașterea unui sâmbure de adevăr, chiar dacă ar exista dezacorduri asupra anumitor principii și mai ales asupra practicilor rituale și organizării instituțiilor. Acest ultim considerent are o importanță capitală: trimișii sunt onorați ca modele umane, însă sub nicio formă nu trebuie să li se atribuie statutul de sfinți și nici nu trebuie adorați orbește. Aceștia sunt ființe pe care Dumnezeu le-a trimis pentru a-i ajuta pe oameni să se apropie de El. În acest sens, Abu Bakr, Tovarășul apropiat al Profetului și primul calif, a spus, la moartea acestuia, că toți cei care l-au iubit pe Muhammad trebuie să conștientizeze că acesta a murit și că numai Dumnezeu este Viu, Veșnic și demn de slavă. Trebuie să învățăm să-i iubim pe profeți, și mai cu seamă pe ultimul, însă fără a confunda cele două ordini: cea umană și cea divină, cea temporală și cea transcendentă.

Credința că Muhammad este ultimul trimis al lui Dumnezeu înseamnă că ciclul de profeții s-a încheiat. Cei care aveau să vină după el ar putea fi „prieteni ai lui Dumnezeu" (*awliyyā' Allah*), care au dobândit (sau li s-a atribuit) un statut de seamă ca urmare a spiritualității lor sincere. Sub nicio formă, însă, aceștia nu pot fi considerați profeți sau sacralizați. În mod similar, potrivit tradiției profetice, oameni învățați își vor face apariția în fiecare secol pentru a ajuta comunitatea de credincioși să-și reînnoiască credința. „Fără doar și poate Dumnezeu va ridica în această națiune, la începutul fiecărui secol, pe cineva [un învățat sau un grup de învățați] care va înnoi religia pentru aceștia."[2] Acești învățați ai reînnoirii, cunoscuți drept *mujadiddūn* și care reformează percepția oamenilor asupra Mesajului, continuă misiunea trimișilor insuflând Revelației o nouă viață și o nouă energie. În tradiția șiită, imamii sunt cei care interpretează și păzesc Mesajul. Deși sunt, uneori, mult prea venerați, statutul acestora nu poate fi niciodată comparat cu cel al profeților.

ULTIMA ZI

Această viață nu este nimic mai mult decât o călătorie, iar moartea este un popas. La fel ca în celelalte tradiții monoteiste, unul dintre principiile de bază ale credinței musulmane este existența unei vieți de apoi care le permite oamenilor să se întoarcă la Dumnezeu. Astfel, viața este un dar și o încercare, deopotrivă, în care indivizii vor fi judecați după intențiile și acțiunile din viața lor: „Nimeni nu va căra povara altuia. Apoi la Domnul vostru vă va fi întoarcerea" (6:164). După moarte, oamenii sunt îngropați (incinerarea este interzisă în islam), după care, conform tradiției, urmează

o serie de etape: cea în care cel decedat este întrebat, în mormânt, despre Dumnezeul său, despre religia sa, despre profetul său; apoi, cea a pedepselor care pot avea loc în mormânt; perioada de aşteptare în barzakh, care durează până în Ultima Zi; şi, într-un final, Ziua Judecăţii, care va hotărî dacă cel decedat va merge în Paradis sau în Iad.

Pentru credincioşi, întoarcerea la Dumnezeu presupune ca aceştia să conştientizeze pe deplin faptul că trebuie să dea seamă, pe deplin, lui Dumnezeu pentru viaţa pe care au dus-o pe pământ. Coranul repetă, iar şi iar, că oamenii trebuie să spere de la Dumnezeu şi să ştie despre Dumnezeu următorul lucru: judecata Sa va fi deopotrivă dreaptă – întrucât Dumnezeu este *al-'Adl*, dreptatea – şi miloasă, căci Dumnezeu este *al-Raḥmān*, „cel Milos şi cel Milostiv". Concepţia islamică despre Dumnezeu şi despre moarte influenţează, în mod direct, concepţia islamică despre viaţă: oamenii sunt singurii răspunzători pentru faptele lor din această viaţă, care nu este singura viaţă. Mântuirea nu depinde doar de dreptatea lui Dumnezeu, ci şi de mila şi iubirea lui.

Mai degrabă decât să creeze o obsesie pentru consecinţele negative ale greşelilor lor, Ultima Zi trebuie să le reamintească oamenilor că sunt limitaţi şi că au nevoie de iubirea şi bunătatea lui Dumnezeu. Nu se poate nega faptul că Ziua Judecăţii va fi aspră, însă trebuie să ţinem cont de faptul că Dumnezeu ne aşteaptă, milostiv şi iertător. Astfel, tragedia omului, pus în faţa faptelor sale de către Dumnezeu, care ţine evidenţa acestora *(al-Ḥassīb)*, este învăluită în mângâierea speranţei, a Celui „Milos" şi „Blând" (*al-Rafīq*). Mai mult decât să-şi dorească cu ardoare paradisul, răsplata celor virtuoşi şi drepţi, cea mai

înaltă aspirație a oamenilor pentru viața de apoi este direct legată de iubirea față de Divinitate, manifestată pe parcursul întregii vieți: faptul că aceștia se află în mod constant în prezența Sa, Îl văd și rămân veșnic la umbra milei Sale.

PREDESTINAREA

Dumnezeu este atotștiutor, mai presus și dincolo de trecut, prezent și viitor. Cunoașterea sa cuprinde toate lucrurile și, mai cu seamă, destinul fiecărui om. Credința în voința lui Dumnezeu (*al-qadā'*) și în puterea Sa divină (*al-qadar*) – două noțiuni care se află la baza conceptului de predestinare – constituie un alt principiu al credinței islamice. Acesta are trei consecințe care fac referire la concepția despre Dumnezeu și despre om. În primul rând, Dumnezeu este Stăpânul absolut al cunoașterii și al timpului, puterea Sa fiind dincolo de capacitatea de înțelegere a omului. În al doilea rând, există o diferență, în termeni absoluți, între ordinea divină și logica rațională a oamenilor, aceștia neputând atinge niciodată cunoașterea absolută. În al treilea rând, Dumnezeu, în voința Sa absolută și prin puterea Sa, nu este niciodată absent, ci este mereu prezent și aude rugăciunile noastre. Pentru oameni, consecințele acestui stâlp al credinței sunt esențiale și cuprinzătoare – aceștia trebuie să recunoască că Dumnezeu este atotcunoscător (spre deosebire de om, a cărui cunoaștere este limitată) pentru a se apropia de voința și de puterea Sa, cu smerenia intelectuală și spirituală cuvenite. În același timp, omul trebuie să-și vadă de locul lui în ordinea lucrurilor și să nu încerce să se plaseze la același nivel cu Dumnezeu. S-a vorbit mult despre predestinare, mai cu seamă în rândul teologilor, la fel cum s-a vorbit despre libertate, liber-arbitru și determinism. În

sursele sunnite și șiite există multe tratate pe această temă, multe dintre ele extrem de complexe. În tradiția musulmană există atât susținători aprigi ai liberului-arbitru, cunoscut sub numele de *qadariyya*, cât și apărători înverșunați ai determinismului, denumit *jabriyya* sau *jahmiyya*. Dincolo de aceste dezbateri filosofice, școlile juridice sunnite și șiite au încercat să conceapă un cadru religios strict pentru înțelegerea acestui concept. Deşi neînțelegerile asupra micilor detalii sunt numeroase, cele patru principii de bază comune care se desprind sunt: 1) Dumnezeu este atotputernic și atotștiutor asupra destinului omenirii; 2) oamenii nu știu ceea ce știe Dumnezeu și trebuie să evite orice încercare de a înțelege ordinea divină aflată cu mult în afara capacității rațiunii lor; 3) liberi, dar ignoranți cu privire la voia și voința divine, oamenii trebuie să-și asume libertatea și să accepte faptul că sunt răspunzători pentru acțiunile lor; 4) Dumnezeu îi cheamă la El și le ascultă rugăciunile, care au puterea de a schimba cursul evenimentelor.

Stâlpii islamului

Aceleași tradiții profetice citate mai sus prevăd și cei cinci stâlpi ai religiei islamice, care *îi* reglementează ritualurile.

> În islam trebuie să mărturiseşti că nu există alt dumnezeu [demn de slavă] decât Dumnezeu şi că Muhammad este Trimisul Său; să faci *ṣalāt* [rugăciunea rituală], să achiți *zakāt* [impozit de purificare socială], să posteşti în [luna] Ramadan și să faci *hajj*-ul [pelerinajul] la Casa [din Mecca] dacă poți găsi o cale [sau poți găsi mijloacele de a ajunge la ea].[3]